7.10.2025

Asia: HE 99/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026
https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+99/2025

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Kiitän mahdollisuudesta lausua pyydetystä aiheesta. Keskityn lausunnossa toimeksiannon mukaisesti talousarvioesityksen sosiaaliturvamuutosten ja työttömyyden vaikutuksiin.

Valtion vuoden 2026 talousarvioesityksessä korostuvat – Petteri Orpon hallituksen edellisten talousarvioesitysten tapaan – julkisen talouden alijäämän supistamisen ja velkasuhteen vakauttamisen tavoitteet. Vaikka tavoitteet sinänsä ovat perusteltuja, esitys kärsii rakenteellisista puutteista. Niillä on vakavia seurauksia sosiaalisella ja taloudellisille kestävyydelle.

Viime vuosikymmeninä monissa kehittyneissä maissa on vahvistunut pyrkimys käsitellä yhteiskunnallista kehitystä kokonaisvaltaisesti — ei esimerkiksi erillisinä “talouspolitiikkana” ja “sosiaalipolitiikkana”, vaan toisiinsa linkittyvinä ja toisiaan tukevina osa-alueina. Tähän muutokseen on vaikuttanut globaalisti vallitseva kestävän kehityksen paradigma, jonka keskeinen oivallus on, että eri kestävyystavoitteet -- taloudellinen kasvu ja julkisen talouden tasapaino, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja ekologinen kestävyys -- eivät ole erillisiä tavoitteita vaan toisiinsa kytkeytyviä tavoitteita. Pyrkimys yhdistää eri kestävyyden ulottuvuuksia päätöksenteossa näkyy myös valtioiden budjettiprosesseissa. Esimerkiksi Uudessa-Seelannissa ja Kanadassa, on otettu käyttöön ns. hyvinvointibudjetointi, jossa valtion menojen ja investointien arviointi perustuu niiden laaja-alaisiin vaikutuksiin ihmisten hyvinvointiin (esim. Malkavaara ja Hiilamo 2024).

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

Sosiaalitutkimuksen laitos, PL 54 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 0294 1911
Institutionen för social forskning, PB 54 (Uniongatan 37), FI-00014 Helsingfors universitet
tel. 0294 1911
Department of Social Research, P.O. Box 54 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki
tel. 0294 1911

Kansainvälisistä esimerkeistä ja hyvistä kotimaisista pyrkimyksistä huolimatta eri kestävyysulottuvuuksia yhdistävä käytäntö ei ole Suomessa tullut vielä osaksi valtion talousarvioprosessia. Nyt käsillä olevassa talousarvioesityksessä ei tarkastella sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyden välisiä yhteyksiä eikä niiden keskinäisiä takaisinkytkentöjä. Sosiaaliturvaan ja etuuksiin kohdistuvat säästöt esitetään ja perustellaan yksipuolisesti julkista taloutta vahvistavina, vaikka ne samalla voivat heikentää kansantalouden kokonaiskehitystä ja vaarantaa työllisyystavoitteiden saavuttamisen. Sosiaaliturvaleikkauksilla voi olla välittömiä vaikutuksia kotitalouksien ostovoimaan, kulutuskysyntään ja luottamukseen tulevaisuuteen. Nämä tekijät ovat viime kädessä myös taloudellisen kestävyyden perusedellytyksiä.

Hallitusohjelman tavoitteena on nostaa työllisyysaste 80 prosenttiin vuoteen 2031 mennessä ja lisätä työllisyyttä 100 000 henkilöllä. Tavoite on kunnianhimoinen, ja sen saavuttaminen edellyttäisi laajempaa näkökulmaa kuin pelkkää etuusmenojen leikkaamista.

Hallituksen alkutaipaleella elokuussa 2023 Tilastokeskuksen työttömyysaste oli 7,2 prosenttia, kun se kahta vuotta myöhemmin eli viime elokuussa oli 10,0 prosenttia. Samaan aikaan työllisyysaste on heikentynyt. Tällä hetkellä näyttää siltä, että sosiaaliturvasäästöt ovat vaikuttaneet työllisyyteen päinvastoin kuin hallitus on odottanut: leikkaukset eivät ole alentaneet työttömyyttä. Sen sijaan niiden seurauksia ovat olleet kulutuskysynnän heikkeneminen ja epävarmuuden kasvu. Tämä on jarruttanut talouden toipumista, mikä puolestaan on lisännyt työttömyysmenoja ja vähentänyt verotuloja. Näin ollen sopeutustoimet ovat nakertaneet sekä sosiaalista että taloudellista kestävyyttä samanaikaisesti.

Valtiovarainministeriön oman ennusteen mukaan Suomen talouskasvu on edelleen lähes olematonta. Kysyntää heikentävien toimenpiteiden yhteisvaikutusta ei ole huomioitu riittävästi, vaikka juuri talousarvioesityksen kokonaisvaikutus ratkaisee, saavutetaanko hallituksen asettamat työllisyys- ja kasvutavoitteet. Julkisuudessa onkin aiheellisesti hämmästelty sitä, ettei ministeriö ole

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos, PL 54 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 0294 1911
Institutionen för politik och ekonomi, PB 54 (Unionsgatan 37), FI-00014 Helsingfors universitet
tel. 0294 1911
Department of Political Science, P.O. Box 54 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki
tel. 0294 1911

laatinut kattavia laskelmia tai vaikutusarvioita sosiaaliturvaleikkausten ja muiden menonvähennysten kokonaisvaikutuksista kansantalouteen ja erikseen esimerkiksi työllisyyteen tai kuluttajien luottamukseen. Ilman tällaista analyysiä päätöksenteko tapahtuu osittain sokkona.

Vuoden 2026 talousarvioesityksen mukaan toimeentulotukeen, yleistukeen, työvoimapalveluihin ja työttömyysturvaseuraamuksiin liittyvien uudistusten arvioidaan vahvistavan julkista taloutta yhteensä noin 126 miljoonalla eurolla vuoden 2027 tasossa. Näistä noin 78 miljoonaa euroa olisi välittömiä säästöjä ja 48 miljoonaa euroa epäsuoria vaikutuksia työllisyyden paranemisen kautta.

Nämä arviot eivät ota huomioon sopeutustoimien laajempien sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia. Esimerkiksi toimeentulotuen uudistus, jonka tarkoituksena on korostaa tuen viimesijaisuutta ja tiukentaa velvoitteita, arvioidaan tuottavan 70 miljoonan euron suorien säästöjen lisäksi vain noin 29 miljoonan euron välillisen julkistaloudellisen hyödyn 1 200 henkilön lisätyöllistymisen kautta. Samaan aikaan toimeenpanokustannusten arvioidaan nousevan 18 miljoonalla eurolla, mikä käytännössä pienentää uudistuksen nettovaikutusta. Hallituskauden alusta alkaen Kela on jo kiristänyt toimeentulotuen myöntämistä lisäämällä huomattavasti toimeentulotuen alentamista. Lisäksi työttömyysturvaseuraamusten kiristämisen odotetaan tuottavan noin 15 miljoonan euron säästön ja parantavan työllisyyttä 400 henkilöllä, mikä vahvistaisi julkista taloutta vielä noin 10 miljoonalla eurolla.

Edellä mainitut luvut ovat kuitenkin laskennallisia ja perustuvat oletukseen, että kiristyneet sanktiot parantavat työllisyyttä. Empiirinen tutkimus ei tue tällaista lineaarista yhteyttä: tiukemmat seuraamukset voivat yhtä hyvin lisätä toimeentulotuen käyttöä ja syrjäytymisriskiä, mikä heikentää pitkän aikavälin työllisyysnäkymiä ja kasvattaa kustannuksia sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Kokonaisuutena hallituksen esittämät arviot – yhteensä 126 miljoonan euron julkistaloudellinen hyöty ja runsaan tuhannen henkilön lisätyöllistyminen – ovat vaatimattomia suhteessa sosiaaliturvamuutosten yhteiskunnallisiin riskeihin. Jos uudistusten seurauksena kotitalouksien kulutusky-syntä ja luottamus tulevaisuuteen heikkenevät, nettovaikutus työllisyyteen ja verokertymään voi muodostua jopa negatiiviseksi.

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos, PL 54 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 0294 1911
Institutionen för politik och ekonomi, PB 54 (Unionsgatan 37), FI-00014 Helsingfors universitet
tel. 0294 1911
Department of Political Science, P.O. Box 54 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki
tel. 0294 1911

Talousarvioesityksen logiikka on kapea: se laskee julkisen talouden säästöjä, mutta ei huomioi laajemmin näiden säästöjen sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyden välisiä takaisinkytkentöjä. Sosiaaliturvaleikkausten lyhyen aikavälin menovähennykset voivat osoittautua pitkän aikavälin kustannuksiksi, jos ne heikentävät työkykyä, luottamusta ja yhteiskunnallista koheesiota – eli niitä rakenteita, joiden varaan kestävä työllisyys ja talouskasvu rakentuvat.

Valtion talousarvioprosessia olisi uudistettava siten, että se sisältäisi vaikutusten moniulotteisen arvioinnin. Tämä olisi keskeinen askel kohti vastuullisempaa ja vaikuttavampaa talous- ja sosiaalipolitiikkaa.

Helsingissä 7. lokakuuta 2025

Heikki Hiilamo
sosiaalipolitiikan professori

Malkamäki, M., & Hiilamo, H. (2024). *Hyvinvointibudjetointi vahvistaa kestävyyttä*. Yhteiskuntapolitiikka, 89(4), 395–401.

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos, PL 54 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 0294 1911
Institutionen för politik och ekonomi, PB 54 (Unionsgatan 37), FI-00014 Helsingfors universitet
tel. 0294 1911
Department of Political Science, P.O. Box 54 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki
tel. 0294 1911